

**ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ
ЯК ТВОРЧИЙ ПРОЦЕС**

Валентина Іванова

У статті розглянуті проблемні питання становлення й розвитку творчої особистості вчителя. Висвітлені можливості педагогічного впливу на формування в студентів творчого ставлення до оволодіння професійними знаннями й самовдосконалення.

The problem questions of development of teacher's creative personality are considered in the article. Possibilities of pedagogical influence on forming student's positive motivation for getting professional knowledge and having creative attitude to self-perfection are highlighted by the author.

Радикальні зміни, що нині відбуваються в галузі освіти, – це складний і довготривалий процес пошуку та упровадження в практику нових форм і методів навчальної та виховної роботи. Очевидно, що втілення новацій не буде успішним без прояву творчої активності суб'єктів навчального процесу, без нових ідей, задумів, без урахування специфіки педагогічної творчості. За законом соціального прогресу кожне нове покоління повинно підніматися на новий освітній і культурний рівень. Відбувається постійний процес переосмислення освітніх завдань і вимог, які належить утілювати в життя вчителю за його високим покликанням. Тільки під впливом творчої особистості вчителя може відбутися всебічний розвиток потенційних можливостей кожної дитини. Тільки вчитель піднесе ще недосконалу особистість дитини до рівня Людини.

Для становлення особистості великого значення набуває процес суспільної самореалізації та педагогічний вплив на цей процес. Творча індивідуальність особистості визначається розвиненими творчими здібностями й наявністю творчого потенціалу, свідомою потребою у творчій праці з метою професійної самореалізації та суспільного самоствердження.

У всі часи проблемні питання професійної педагогічної діяльності привертати увагу прогресивних педагогів-мислителів, таких, як А.С.Макаренко, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський та багато інших.

Проблема становлення творчої особистості вчителя (ключової постаті в

навчально-виховному процесі) не перестає бути актуальною темою наукових досліджень. У працях філософів, психологів, педагогів (В.І.Андрєєва, В.А.Бухвалова, А.К.Маркової, В.В.Буряка, О.В.Запорожець та ін.) з'ясовано сутність проблеми, визначено основні категорії педагогічної творчості, її роль у навчально-виховному процесі. Сучасний учитель – це творча, соціально активна особистість, що вміє нестандартно мислити, професійно діяти, створювати нові суспільні цінності [2].

На думку ректора Криворізького державного педагогічного університету В.Буряка, «...учитель лише тоді виправдовує соціальні потреби, коли його особистість, загальна й професійна культура розвиваються випереджаючими темпами по відношенню до підростаючого покоління і основної маси трудівників».

Зараз значного поширення набув метод складання *професіограми* особистості й діяльності вчителя. Тобто створюється наближена до ідеальної модель сучасного вчителя, яка гарантує успішність його роботи. Професіограма конкретного викладача дозволяє детально окреслити провідні завдання відповідно до педагогічного профілю його діяльності, адекватно оцінити рівень підготовки та визначити шлях до подальшого професійного самовдосконалення.

Але питання формування майбутнього вчителя як творчої особистості, опанування студентами педагогічними вміннями та навичками всебічного розвитку дитини в навчально-виховному процесі (відтак – професійної підготовки майбутнього вчителя)

потребують постійного вдосконалення.

Сьогодні на часі створення умов для орієнтації навчально-виховного процесу на індивідуальний розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя, на формування його власного педагогічного стилю й неповторної авторської технології діяльності на основі отриманих професійних знань. Реалізація творчих можливостей кожної особистості в кінцевому результаті зумовить збагачення можливостей усього суспільства. Тобто формування творчої особистості є проблемою державного значення.

Питання щодо форм і методів розвитку творчої складової в педагогічній діяльності було, є й буде дискусійним. Але беззаперечною визнається теза про те, що творчість є необхідною складовою праці вчителя і врешті-решт визначає його педагогічну талановитість. Саме специфічна за своєю суттю творчість педагога забезпечує науковим знанням і мистецькій спадщині ту навчально-виховну інтерпретацію, що робить їх бажаними для опанування й доступними для засвоєння дитячим розумом і серцем.

Очевидно, що освоювати форми й методи педагогічної праці, аналізувати їх і застосовувати на практиці бажано навчитися ще в аудиторних умовах ВНЗ засобами навчального моделювання освітніх і виховних ситуацій. У такому випадку ще недосконалі педагогічні спроби студентів стають засобом практичного навчання й накопичення досвіду, а не експериментом над самими дітьми. Тобто студенти водночас навчаються застосовувати теоретичні знання в педагогічній практиці, набувають досвіду того, *як учити і як учитися*. На всіх етапах навчання студента метод моделювання його майбутньої педагогічної діяльності є найважливішим засобом професійного

становлення.

Сучасні педагогічні технології дають учителю право на власну творчість, на пошуки своєї авторської методики, яка має поєднувати творчий підхід учителя до організації навчально-виховного процесу з творчою активністю учнів (творчий характер співробітництва суб'єктів навчально-виховної діяльності).

На думку Л.В.Артемової, «творча активність – складне ставлення людини до дійсності, комплекс її властивостей, де в єдності виступають інтелектуальні, вольові, емоційні процеси. Творча активність – прагнення студента проникнути в суть речей, явищ, що вивчаються, прагнення до застосування нових прийомів подолання труднощів, здатність вносити елементи новизни в хід виконання навчального завдання. У його діяльності виявляються творчі здібності» [1].

У співпраці викладача з учнями провідним показником успішності творчої роботи є формування позитивної мотивації до процесу творчості в ланці «вчитель – школяр». Прагнення до самореалізації є тим спільним чинником для педагога й учня, що підносить навчально-виховний процес до рівня творчості. Але, крім загальної мотивації до процесу пізнання, важливо вмотивувати значимість знань, умінь і навичок на кожному занятті, до кожної навчальної дисципліни й змісту теми. Створення позитивної мотивації співпраці викладача й учня є невід'ємною складовою педагогічної творчості [7].

У стосунках між тими, хто вчить, і тими, хто вчиться, великого значення набуває правильний вибір освітніх завдань, які зацікавлюють і приваблюють суб'єкта навчального процесу, є доцільними, зрозумілими й посилюючими для їх реалізації. Тому в межах певної теми педагогу бажано розробляти декілька варіантів альтернативних зав-

дань, залишаючи право вибору за вподобаннями й складністю самим учням. Застосування методу відкритого вибору завдань стимулює творчу активність учнів, формує позитивну мотивацію до навчання й відповідальність за кінцеві навчальні результати.

Сучасні методи інтерактивного навчання передбачають зменшення обсягів застосування вербальних способів опанування знаннями. Суцільний канонічний виклад лекційного матеріалу повинен доповнюватись різноманітними творчими завданнями для самостійної мініроботи. Під час лекцій студента бажано залучати до аналізу й коментування навчального матеріалу, до нетривалих видів самостійної роботи й узагальнення її результатів. При обговоренні результатів самостійного пошуку розв'язання поставлених завдань:

- студенти знаходять підтвердження базових тез лекційного матеріалу;
- виникає потреба додатково з'ясувати деякі положення, термінологію, зробити висновки тощо;
- окреслюються нові проблемні питання, що потребують окремого розгляду.

У результаті виникають ознаки студентського самонавчання на рівні «студент – студентові», розвивається творчий підхід до розв'язання проблемних питань, формується навчальна самостійність студента.

Майбутній викладач у процесі навчання у ВНЗ повинен бути всебічно обізнаним із формами й методами самостійної роботи з певним навчально-методичним матеріалом. Студент має навчитися вільно орієнтуватися в потоці інформації, уміти відшукати потрібний матеріал, виділити з нього раціональне для сьогодення, проаналізувати й зробити власні висновки щодо практичного застосування отриманих знань. Із цією метою практикуються

домашні завдання до наступної лекції і, традиційно, – самостійна підготовка до семінарських і практичних занять.

У навчальному процесі все більшого значення набувають Інтернет-технології. Одержання й опрацювання через Інтернет різноманітної освітньої інформації стає дієвим засобом розвитку пізнавального інтересу до професійних знань і однією з форм вивчення сучасних новацій у галузі педагогіки. Учені з різних країн одноставно стверджують, що освітня лінія Інтернету має велике мотиваційне значення для залучення студента до творчого педагогічного пошуку. У США та інших розвинених країнах робота з Інтернетом уже розглядається як обов'язкова складова навчальної діяльності.

Мережа Інтернет може використовуватись для:

- одержання доступу до сучасних оригінальних навчально-методичних матеріалів;
- забезпечення діяльності викладачів і студентів потрібною інформацією;
- розвитку пізнавального інтересу до предмета вивчення.

Уже на етапі початкового опанування матеріалу, отриманого через Інтернет, студенти мають стати активними учасниками його пізнання. Прогнозується, що освітня роль Інтернет-технологій надалі зростатиме й стане провідною у XXI ст., допомагаючи студентам зміцнювати знання й розвивати інтерес до самостійної науково-пошукової роботи [6].

З урахуванням цих тенденцій невідкладним завданням є створення в системі освіти науково-методичної служби, яка буде безпосередньо опікуватись розробкою і впровадженням у практику комп'ютерного програмового забезпечення навчального процесу в закладах освіти.

Про перебудову стилю й засобів

роботи сучасного викладача йдеться в концептуальній програмі «Крок за кроком», розробленій в педагогічних університетах США за програмою фонду Дж. Сороса. Ця програма передбачає надання студентам самостійності в добуванні знань. Причому сприймання й засвоєння знань студентами рекомендується здійснювати через їх власний педагогічний пошук (на відміну від звичного вербального шляху подачі й сприймання навчального матеріалу). Такі форми й методи роботи передбачають, що студенти опановують професійні знання свідомо, добровільно, за власним бажанням та ініціативою. Методика, що пропонується програмою «Крок за кроком», є найефективнішою й найдодільнішою при вивченні фахових дисциплін і спрямована на підвищення мотивації до опанування обраною педагогічною кваліфікацією. Підкреслимо, що на замовлення Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» колектив українських науковців розробив програму «Крок за кроком в Україні», яка побудована на засадах національної освітньої і культурної спадщини українського народу. Поставлені цілі (пізнавальні й практичні) та відповідні навчальні вміння студентів надалі стають прогностичною моделлю своєї майбутньої діяльності як викладача.

Визначаючи рівень мотивації студента до навчання і його прагнення до самостійного опанування знаннями, науковці умовно поділяють студентів на три типи (за К.Й.Щербаковою). «До *першого типу* відносять студентів, які відзначилися широким підходом до мети і завдань навчання у ВНЗ. Їх цікавить значно більше, ніж це передбачено навчальними програмами. Вони беруть активну участь у науковій і громадській роботі, прагнуть серйозно оволодіти не тільки знаннями, наукою, культурою, а й методами самостійної роботи, щоб зуміти якнайповніше

реалізувати себе в житті. Такі студенти завжди перебувають у стані творчого незадоволення результатами своєї праці, шукають нових способів раціонального навчання, прагнуть виразити свою особистість через активну діяльність, їхня поведінка цілком відповідає нормам і вимогам, які ставляться до сучасного студента.

Студенти *другого типу* чітко зорієнтовані на вузьку спеціалізацію, їхня пізнавальна діяльність характеризується заглибленням у зміст професійної підготовки. Нерідко спостерігається обмеження культурних інтересів і запитів цієї групи рамками своєї майбутньої діяльності. Такі студенти не дуже активні в громадській роботі, спорті, самодіяльності тощо.

Студенти *третього типу* пасивно ставляться до здобуття знань у рамках обов'язкової програми».

На стартові задатки майбутнього вчителя, їх розвиток і можливу переорієнтацію великий вплив мають такі чинники:

- індивідуальний інтелектуальний розвиток;
- психічні й фізіологічні особливості;
- ступінь суспільної соціалізації;
- позитивне ставлення до обраної професії;
- рівень освітньої діяльності у вищому навчальному закладі;
- успішність адаптації в студентському середовищі;
- сімейні обставини, побутові умови;
- інші об'єктивні й суб'єктивні труднощі.

Але за будь-яких обставин студент повинен бути впевненим, що він спроможний повністю засвоїти навчальний матеріал, що чимало залежить від його особистого прагнення активно здобувати знання. Спільні дослідження лабораторії гуманізації професійної освіти АІН України (Львівський

науково-практичний центр) та кафедри педагогіки Львівського державного університету ім. І.Франка виявили великі можливості модульно-рейтингової технології навчання, при застосуванні якої глибина засвоєння знань (і як наслідок – поліпшення успішності) подвоюється. Ці позитивні процеси відбуваються на фоні зменшення кількості лекційних годин та зміщення акцентів на самостійну роботу, індивідуальне самовдосконалення і студентів, і викладачів.

Відбувається зростання мотивації до накопичення знань і науково-творчого пошуку. Викладачеві необхідно конфіденційно й делікатно відстежувати рівень самооцінки студентами власних творчих можливостей і результатів навчання. Такі оцінки бувають адекватними, завищеними, заниженими. Неадекватна самооцінка вкрай негативно впливає на формування творчого ставлення до педагогічної праці, знижує мотивацію до глибокого опанування професійними знаннями. Тож виникає необхідність спільної корекції викладачем і студентом їх завищеної чи заниженої самооцінки в бік об'єктивної самооцінки та взаємооцінки як засобу вмотивованого руху до професійної роботи.

Вирішальну роль у формуванні позитивної мотивації до навчання відіграють викладачі. Саме творче ставлення викладача до педагогічної роботи, до майбутньої професії, обраної студентами, допомагає їм (студентам) усвідомити, що кінцевий фаховий рівень перебуває в прямій залежності від глибини опанування знаннями, вміннями та навичками успішно долати освітні труднощі в щоденній навчальній роботі.

За результатами опитування, про-

веденого серед студентів, можна скласти умовний колективний портрет творчої особистості викладача. Серед обов'язкових рис студенти насамперед виділяють високі професійні якості, уміння сформувати позитивну мотивацію до освітньої діяльності, всебічно розвинений інтелект, глибоку обізнаність у сучасних проблемах розвитку суспільства, науки, освіти, культури. На думку студентів, справжній викладач повинен бути стриманим, спокійним, толерантним, добрим. Він має ставитися до студентів як до молодших друзів, розуміти їхні проблеми й бути готовим прийти на допомогу. Професійний, моральний і творчий авторитет викладача є своєрідною «прогностичною моделлю», яку беруть за взірці студенти [4].

Психологи стверджують, що структура педагогічної праці налічує більше 200 складових. Викладач у своїй діяльності, окрім головної ролі Вчителя і Вихователя, виконує ще цілу низку супутніх ролей. Як пише відомий психолог В.Леві, викладач – це водночас Просвітник, Науковець, Оратор, Суддя, Контролер, Спостерігач, Радник, Критик, Консультант, Опікун, Товариш тощо. І кожен з цих ролей бажано виконувати на максимумі педагогічного таланту. У цьому полягає особливість і складність однієї з найдинамічніших професій – професії вчителя [5].

Професійна готовність викладача до педагогічної роботи – це не тільки сукупність теоретичних знань і практичних навичок, але й, насамперед, схильність до об'єктивної оцінки власного творчого рівня й освіченості, постійне прагнення до самовдосконалення. Тобто рух від принципу «*освіта на все життя*» до принципу «*освіта через усе життя*».

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Г.Ю.Яценко

Автором подано вичерпне визначення дистанційної освіти та її значення для розвитку суспільства, розглянуто й проаналізовано основні етапи інформаційно-комунікаційних технологій в освіті як основного засобу організації дистанційної освіти.

Full definition of distant education and its meaning for the society development is given in the article. Main stages of info- and communicative technologies in education as the main means of distant education organization are analysed and described by the author.

Біблійна теза про те, що „все тече, все змінюється”, набуває все більшого сенсу для людства, яке перебуває на межі зміни століть, епох, стилю життя. Чи могли ми уявити 10-15 років тому, що плоди науково-технічної революції, зокрема комп'ютерна техніка, так стрімко ввірвуться в наше життя, докорінно змінивши його. Як нерви, що пронизують людське тіло, комп'ютери зустрічаються на кожному кроці нашого повсякденного життя, роблячи його зручним і водночас ускладнюючи багатьма процедурами.

Отже, ставши частиною повсякденного життя, вони не можуть

не впливати на галузі, пов'язані з творчою діяльністю людини, а саме – на розвиток науки, освіти. Хотілось би зупинитись на другій галузі розвитку комп'ютерної техніки. Хоча й перша є для нас надзвичайно важливою, проте без розвитку та теоретичного обґрунтування другої – освіти, що готує базис, кваліфікованих спеціалістів, які й рухають науку вперед, здійснюють наукові відкриття, поява першої була б неможливою.

У сучасному світі, який постійно змінюється, нагальною стає проблема безперервної освіти, що реалізується завдяки комп'ютерним технологіям,